

บันทึกการเดินทาง

ณ ปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทเขาพนมรุ้ง และ ภูเขาไฟกระโดง จังหวัดบุรีรัมย์

ในวัน ศุกร์ ที่ 24 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.2560

ของ นิสิต นายปรีชวิ หาลาก คณะครุศาสตร์ ชั้นปีที่ 3 (เอกสังคมศึกษา)

แหล่งเรียนรู้ที่นิสิตไปศึกษาเรียนรู้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์ มีดังนี้

สถานที่ 1 ปราสาทหินเมืองต่ำ

ปราสาทเมืองต่ำ เป็นหนึ่งในกลุ่มปราสาทมรดกโค เป็นศาสนสถานที่สร้างตามคติความเชื่อทางศาสนาฮินดูสันนิษฐานว่าคงสร้างขึ้น เพื่อถวายพระศิวะ มีลักษณะเป็นศาสนสถานประจำเมืองหรือประจำชุมชน ตั้งอยู่บริเวณหน้าวัดปราสาทบูรพาราม ตำบลกระเทียม อำเภอบัวชุม จังหวัดบุรีรัมย์ โดยคำว่า เมืองต่ำนี้ไม่ใช่ชื่อดั้งเดิม แต่เป็นชื่อที่ชาวพื้นเมืองเรียกโบราณสถานแห่งนี้ เพราะปราสาทแห่งนี้ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบ ส่วนปราสาทพนมรุ้งตั้งอยู่บนเชิงเขา ซึ่งทั้งปราสาทเมืองต่ำและปราสาทพนมรุ้งอยู่ไม่ห่างกันมาก คือห่างกันเพียง 8 กิโลเมตร มวลสารวัตถุจากโบราณสถาน และโบราณวัตถุในที่นี้ รัชกาลที่ 9 ได้ทรงนำมาเป็นส่วนประกอบในการทำพระสมเด็จจิตรลดา ปราสาทได้รับอิทธิพลศิลปะขอมแบบคลัง และแบบบาปวน มีอายุประมาณครึ่งหลังพุทธศตวรรษที่ 16

ประวัติ

ปราสาทเมืองต่ำสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ในศิลปะบาปวนตอนต้น และลดความสำคัญลงไป
ในราวพุทธศตวรรษที่ 18 และถูกทิ้งร้างในที่สุด จนเมื่อราวปี พ.ศ. 2490 จึงเริ่มมีการอพยพเข้ามาของ
ชาวบ้าน มาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้อีกครั้งหนึ่ง

ด้านหน้าทางเข้าปราสาทเมืองต่ำ กำแพงแก้วและซุ้มประตู

ลักษณะทางสถาปัตยกรรม

ปราสาทเมืองต่ำน่าจะเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไวษณพนิกาย ภาพสลักส่วนมากนี้ ล้วนเป็น
ภาพเกี่ยวกับการอวตารของพระนารายณ์ อีกทั้งเป็นปราสาทน้ำล้อม ซึ่งเป็นลักษณะของไวษณพนิกาย ต่างจาก
ปราสาทบนภูเขาของไศวนิกาย ปราสาทเมืองต่ำมีปรางค์ประธานห้ายอดคั่นฐานเดียวกัน เช่นเดียวกับปราสาท
ศีขรภูมิ

สระน้ำระเบียงคด

สระน้ำ 4 สระ ล้อมรอบระเบียงคดมีลักษณะเป็นรูปตัวแอล (L) ก่อสร้างด้วยศิลาแลงเป็นขั้นบันไดลงไปถึงก้นสระ ขอบสระด้านบนแกะสลักด้วยหินทรายเป็นลำตัวนาคร ที่มุมสระสลักเป็นนาคร 5 เศียร สระน้ำทั้ง 4 สระนี้ ใช้เพื่อประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

ภาพสลักดอกบัวแปดกลีบ

บริเวณพื้นกลางห้องภายในซุ้มประตูด้านทิศตะวันออก มีการสลักเป็นลายเส้นรูปดอกบัว 8 กลีบ ซึ่งอาจหมายถึงจุดกำหนดในการตั้งจิต อธิษฐานบูชาเทพเจ้า หรือหมายถึงการจำลองแผนผังของจักรวาล อันประกอบด้วยทิศสำคัญทั้ง 8 ทิศ

ระเบียงคดและซุ้มประตู

ระเบียงคด เป็นแนวกำแพงชั้นในของโบราณสถาน ก่อสร้างด้วยหินทรายเชื่อมต่อกันโดยรอบ ล้อมรอบกลุ่มปราสาทอิฐ ภายในห้องกว้าง ประมาณ 2 เมตร พื้นปูด้วยศิลาแลง ที่บริเวณกึ่งกลางของระเบียงคดทุกด้าน ก่อสร้างเป็นซุ้มประตูในแนวเดียวกันกับซุ้มประตูของกำแพงแก้ว

ปราสาทแถวหน้าองค์ทิศเหนือ

ปราสาทแถวหน้าองค์ทิศเหนือ ก่อสร้างด้วยอิฐ เดิมมีลวดลายปูนปั้นประดับ ทับหลังทำจากหินทราย สลักภาพพระศิวะคู่กับพระอุมาประทับนั่งเหนือ โคนนที เรียกภาพตอนนี้ว่า “อุมาเมศวร”

ปราสาทแถวหลังองค์ทิศเหนือ

ปราสาทแถวหลังองค์ทิศเหนือ ก่อสร้างด้วยอิฐ เดิมเคยมีลวดลายปูนปั้นประดับ ทับหลังทำจากหินทราย สลักภาพพระกฤษณะยกภูเขาโควรรณะ เพื่อปกป้อง คนเลี้ยงวัวและฝูงวัวให้พ้นภัยจากพายุฝน

ปราสาทแฉะหลังองค์ทิศใต้

ปราสาทแฉะหลังองค์ทิศใต้ ก่อสร้างด้วยอิฐ เดิมมีลวดลายปูนปั้นประดับ ทับหลังทำจากหินทราย สลักภาพเทพเจ้าประทับนั่งเหนือหงส์ สันนิษฐานว่าเทพเจ้านี้หมายถึงพระวรุณเทพผู้รักษาทิศตะวันตก

ปรางค์ประธาน

ปรางค์ประธานปัจจุบันได้ถล่มลงมาแล้วคงเหลือเฉพาะฐานที่ก่อด้วยศิลาแลง ลักษณะอาคารใช้อิฐเป็นวัสดุก่อสร้างหลัก พบเพียงฐานเป็นศิลาแลง และหน้าบันซึ่งสลักจากหินทราย เป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ศิลปะปาปวน สันนิษฐานว่าตัวปราสาทเป็นปราสาทหินทราย นอกจากนี้ยังได้พบหลักฐานลวดลายปูนปั้นประดับ ซึ่งสร้างถวายพระศิวะเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เพราะได้มีการขุดพบศิวลึงค์ ซึ่งเป็นรูปเคารพแทนองค์พระศิวะ และพบทับหลังสลักพระศิวะ ในปาง “กัลยาณะสุนทระมุติ”

กลุ่มปราสาทอิฐ

เป็นอาคารสำคัญที่สุด ตั้งอยู่ตรงกลางของตัวปราสาทเมืองต่ำ ใช้เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพและประกอบพิธีบวงสรวงเทพเจ้าประกอบด้วยปราสาทอิฐ 5 องค์ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกันองค์ปราสาทก่อด้วยอิฐเรียงเป็น 2 แถว แถวหน้า 3 องค์ และแถวหลัง 2 องค์ กลุ่มปราสาทอิฐ 5 องค์นี้แสดงสัญลักษณ์แทนเขาพระสุเมรุศูนย์กลางจักรวาลปราสาทประธาน ส่วนตรงกลางคือส่วนปรางค์ประธาน ซึ่งได้ปรักหักพังเหลือเพียงฐาน

บรรณาลัย

บรรณาลัย

บรรณาลัย 2 หลัง ก่อสร้างด้วยอิฐ อยู่บริเวณด้านหน้าของกลุ่มปราสาทอิฐ ข้างละ 1 หลัง ลักษณะเป็นอาคารรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีมุขและประตูทางเข้าด้านทิศตะวันตกด้านเดียว ส่วนผนังหลังคาพังลงหมดเหลือเพียงกรอบประตูและทับหลัง จากรูปแบบของอาคารเป็นสถานที่เก็บรักษาคัมภีร์ ตำราทางศาสนา หรืออาจเป็นสถานที่ประดิษฐานรูปเคารพ

ปราสาทประกอบ

ปราสาทประกอบอีก 4 หลังเป็นปราสาทอิฐ ปัจจุบันได้รับการบูรณะในสภาพสมบูรณ์ และมีหน้าบันด้านหน้าอยู่ครบ โดยปราสาทแถวหลังองค์ทิศใต้ มีหน้าบันเป็นภาพพระวรมเทพประทับเหนือหงษ์ ปราสาทแถวหลังองค์ทิศเหนือเป็นภาพพระกฤษณะ (ร่างอวตารของพระวิษณุ) ยกภูเขาไควรรณะ ปราสาทแถวหน้าองค์ทิศใต้เป็นภาพพระอินทร์ ปางมหाराชลีลาสนะ (นั่งชันเข่า) ประทับเหนือหน้ากาล ส่วนปราสาทแถวหน้าองค์ทิศเหนือ เป็นภาพพระศิวะคู่พระอุมา ประทับบนโคนนทีในปาง อุมามเหศวร

สถานที่ 2 ปราสาทหินเขาพนมรุ้ง

ปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขาพนมรุ้ง ในเขตอำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ สร้างขึ้นโดยมีรูปแบบของศิลปะเขมรโบราณ ที่มีความงดงามมากที่สุดแห่งหนึ่ง ความงดงามและความยิ่งใหญ่ของปราสาทแห่งนี้ปรากฏให้เห็นได้ในรูปของงานสถาปัตยกรรม การจำหลักลวดลายการเลือกทำเลที่ตั้งบนยอดเขามีแผนผังตามแนวแกนที่มีองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้าง ต่าง ๆ เรียงตัวกันเป็นแนว

เส้นตรงพุ่งเข้าหาจุดศูนย์กลาง คือ ปราสาทประธาน

ปราสาทพนมรุ้ง เป็นที่รู้จักของชาวท้องถิ่นเป็นอย่างดี ดังได้มีนิทานพื้นบ้านเรื่อง "อินทรีปราสาท" กล่าวถึงคู่พระคู่นางซัดเซพเนจรไปจนพบที่พักพิงซึ่งเป็นปราสาทหินอันงดงามกว้างอยู่ท่ามกลางป่าเขา แต่สำหรับบุคคลภายนอกต่างบ้านต่างเมืองนั้น ปราสาทแห่งนี้รู้จักกันครั้งแรกตามที่มีเอกสารที่มีการกล่าวถึงปราสาทพนมรุ้งเป็นครั้งแรกคือ บันทึก ของนายเอเตียน เอมอนิเยร์ (Etienne Aymonier) ชาวฝรั่งเศสในปี พ.ศ. 2428 ตีพิมพ์เป็นบทความใน พ.ศ. 2445

ปี พ.ศ. 2449 สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จมาที่ปราสาทพนมรุ้ง คราวเสด็จมณฑลอีสาน และเสด็จอีกครั้งในปี พ.ศ. 2472 กรมศิลปากร ได้ประกาศขึ้นทะเบียนปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานของชาติประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม 52 ตอนที่ 75 วันที่ 8 มีนาคม พ.ศ. 2478

และปี พ.ศ. 2503-2504 ได้ดำเนินการสำรวจปราสาทพนมรุ้งอีกครั้ง ต่อมาใน พ.ศ. 2514 ได้เริ่มดำเนินการบูรณะปราสาทพนมรุ้งด้วยวิธีอนัสติโลซิส (Anastylosis คือ การนำชิ้นส่วนของปราสาทกลับเข้าสู่ตำแหน่งเดิม) เปิดเป็นอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง ในวันที่ 21 พฤษภาคม พ.ศ. 2531 โดย สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินเป็นองค์ประธาน

ชื่อของปราสาทพนมรุ้ง เป็นชื่อดั้งเดิมของโบราณสถานแห่งนี้ คำว่า พนมรุ้งปรากฏอยู่ในศิลาจารึกที่พบที่ปราสาทแห่งนี้จารึกพนมรุ้ง หลักที่ 2 หลักที่ 4 และ K10900 จารึกว่า พนมรุ้งเป็นชื่อเทวสถาน ที่มีขอบเขตกว้างขวาง มีที่ดิน หมู่บ้าน เมือง

ปราสาทแห่งนี้ สร้างขึ้นเพื่อเป็นเทวาลัยที่ประทับของพระสិวัพระองค์ที่ประทับอยู่บนยอดเขาไกรลาส ดังนั้น การที่ ปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นบนยอดเขาพนมรุ้ง จึงเป็นการสะท้อนถึงการนับถือศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกายได้เป็นอย่างดี

อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ของปราสาทพนมรุ้ง ไม่ได้สร้างขึ้นมาพร้อมกันหมดในคราวเดียว ได้มีการสร้างศาสนสถานเพื่อเป็นศูนย์กลางทางความเชื่อการนับถือศาสนาของชุมชน ขึ้นครั้งแรกในราวพุทธศตวรรษที่ 15 ได้แก่ ปราสาทอิฐ 2 หลัง ที่ปัจจุบันอยู่ในสภาพพังทลายเหลือเพียงฐานและกรอบประตู หลังจากนั้นได้มีการก่อสร้างต่อเนื่องกันมาเป็นลำดับ โดยกษัตริย์ของอาณาจักรเขมรโบราณ หรือผู้นำที่ปกครองชุมชน อันมีปราสาทพนมรุ้งเป็นศูนย์กลาง

ปราสาทพนมรุ้ง คงมีความสำคัญสืบต่อมาจนถึงสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 5 (พ.ศ. 1511-1544) พระองค์นับถือศาสนาฮินดูไศวนิกาย เช่นเดียวกับพระราชบิดา (พระเจ้าราชนทรวรมันที่ 2) นอกจากจะมีพระราช

โครงการให้สร้างจารึกเพื่อสรรเสริญเกียรติคุณของพระราชบิดาแล้วยังทรงถวายที่ดินให้กับเทศบาลใน สมัยนี้เอง เทศบาลบนเขาพนมรุ้ง เป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยรอบอย่างแท้จริง ข้อความในจารึกพนมรุ้ง บางหลัก แม้จะมีเนื้อความขาดหายแต่ก็ให้ภาพ รวมได้ว่าเทศบาลบนเขาพนมรุ้ง เป็นที่ประดิษฐานรูปเคารพ คือ ศิวลึงค์ มีอาณาเขตกว้างขวางมีที่ดิน ซึ่งพระเจ้าแผ่นดิน (พระเจ้าวรมันที่ 5) และข้าราชการระดับต่าง ๆ ถวายหรือซื้อถวายให้กับเทศบาลพร้อมกับมีพระราชโองการ ให้ปักหลักเขตที่ดินขึ้นกับเทศบาลพนมรุ้งพร้อมกับการสร้างเมือง สร้างอาศรมให้กับโยคี และนักพรตด้วย

สถานที่ 3 ภูเขาไฟกระโดง

ตั้งอยู่ที่บ้านน้ำซับ ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองบุรีรัมย์จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว มีปากปล่องทะเลเห็นได้ชัดเจน รอบบริเวณแวดล้อมด้วยป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งอาศัยของสัตว์ป่าขนาดเล็ก โดยเฉพาะนกนานาชนิด บนเขากระโดงยังมีโบราณสถานสมัยขอม รอยพระพุทธรูปจำลอง และพระพุทธรูปขนาดใหญ่ เป็นที่เคารพสักการะของคนในท้องถิ่น นักท่องเที่ยวนิยมขึ้นไปชมทิวทัศน์ของตัวเมืองบุรีรัมย์ และไหว้พระเพื่อเป็นสิริมงคล ป่าเขากระโดงมีพื้นที่ 6,212 ไร่ กรมป่าไม้ได้ประกาศให้เป็นวนอุทยานเขากระโดงเมื่อวันที่ 23 ตุลาคม (วันปิยมหาราช) พ.ศ. 2521 ปัจจุบันอยู่ในความดูแลของสำนักงานป่าไม้เขตนครราชสีมา

เดิมเป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ประกาศเป็นที่ นสร. ที่อยู่นี้นี้ประมาณ 8 พันกว่าไร่ เมื่อ 2474 ประกาศเป็นวนอุทยานเขากระโดงเมื่อ 2521 เนื้อที่ 1,450 ไร่ ส่วนที่เหลือก็ยังเป็นป่าทำเลเลี้ยงสัตว์เป็นที่สาธารณะอยู่ เหมือนกับเราเป็นป่าวนอุทยานในใจกลางไข่แดงของพื้นที่ป่า ลักษณะก็เป็นภูเขารูปกระดองเต่า ซึ่งเขากระโดงนี้ก็จริง ๆ ก็เพี้ยนมาจากคำว่ากระดองแล้วทางภาษาท้องถิ่นทางบุรีรัมย์ก็ใกล้ชิดกับทางเขมรออกมาสั้น ๆ ห้วน ๆ ว่าเขากระดอง กลายเพี้ยนมาเป็นเขากระโดง ก็มีเป็นภูเขา 2 ลูกแฝดติดกันลูกเล็กเรียกเขากระโดง ลูกใหญ่เรียกเขาใหญ่ ถ้ามองจากพื้นที่ไกล ๆ จะมองเห็นเหมือนกับขามก้วยเตี้ยกว่ากลางทุ่งนา ลักษณะกันขามจะแตกทางด้านทิศใต้และทิศตะวันออก นั่นคือเป็นทางไหลของทางลาวาค่อย ๆ ลาดไหลออกมาความชันประมาณทุก 1 กิโลเมตร ประมาณ 10 เมตร จะลดหลั่นไปเรื่อย ๆ นั่นคือทางไหลของลาวาพื้นที่รอบ ๆ จะเป็นพื้นที่ราบหมดเลยเป็นทุ่งนาเป็นที่การเกษตรเพราะนั่นก็จะเป็นป่าธรรมชาติเป็นภูเขาที่อยู่ใกล้เมืองที่สุดมองเห็นได้ชัดที่ไกล เป็นปล่องภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้วแต่อายุน้อยที่สุดในประเทศไทย

ประมาณ 3 แสนถึง 9 แสนปี จากการคำนวณของนักธรณีวิทยาเรื่องอายุของหิน ลักษณะธรณีวิทยาของภูเขาไฟวนอุทยานเขากระโดงนี้คือชั้นบนจะเป็นพวกหินสกริเรีย ข้างล่างจะเป็นพวกหินอัคนี หินภูเขาไฟที่เราเอามาทำถนน ซึ่งหินภูเขาไฟพวกสกริ-เรียมันจะปกคลุมหนาอยู่ประมาณ 20 เมตร ตอนนี้น้ำมันย่อยสลายกลายเป็นดินลึกประมาณ 1 ฟุต คือเราก็คำนวณจากดินได้ประมาณ 2 เซนติเมตร ใช้เวลา 500 ปี แล้วคำนวณไปว่ามันเกิดมาเท่าไรแล้วลักษณะมันก็ไหลลาดปกคลุมรัศมีรอบ ๆ ประมาณ 10 กิโลเมตร คือลักษณะการระเบิดของภูเขาไฟมันอาจจะถึง 10 ถึง 30 กิโลเมตรที่มันระเบิดกระเด็นขึ้นไปแล้วก็เกิดรอยแตกทางด้านทิศใต้แล้วก็ตะวันออกมันก็ไหลลาดลงไป บางทีมันก็ไปไหลทุกทิศทางเลยว่าเป็นลาวาตรงนี้นั้นขอบปากปล่องเหมือนขอบบึงบริเวณขอบที่มีสภาพดีเป็นที่ตั้งของฐานองค์พระอยู่นั้น ถ้าเราไปดูจุดนี้เราก็เห็นทางลาดไหลของภูเขาไฟในทางลาดไหลเองก็จะเป็นร่องห้วยซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่สามารถไหลลงไปรวมกันที่อ่างเก็บน้ำห้วยตลาด และก็เป็นแหล่งผลิตน้ำประปาแหล่งเดียวที่เลี้ยงคนเมืองบุรีรัมย์

สภาพป่าเป็นป่าเต็งรัง ตามร่องห้วยที่มีความชื้นสูงจะเป็นป่าเบญจพรรณ อันนี้คือป่าพัฒนาขึ้นมาแล้วแต่เรื่องของขนาดของต้นไม้จะไม่ใหญ่ไปกว่านี้มันเกิดมาเป็นหลายหมื่นปีหลายแสนปี เพราะว่าชั้นดินมันดันที่บอกว่าประมาณเฉลี่ยโดยประมาณก็ประมาณฟุตหนึ่ง ก็จะไม่ลึกมากต้นไม้ที่เกิดได้ในสภาพดินแบบนี้จะมีเฉพาะป่าเต็งรัง คงสภาพป่าเต็งรังนี้อีกหลายร้อยปี แม้ว่าจะมีไฟหรือไม่มีไฟแต่ว่าดินเป็นตัวกำหนดชนิดพันธุ์ไม้ ฉะนั้นถ้าเราจะเอาชนิดพันธุ์ไม้แปลก ๆ มาปลูกต้องเพิ่มความชื้นให้เพิ่มดินเพิ่มปุ๋ยก็จะพัฒนาได้เร็วขึ้น ลักษณะของดินจะเป็นดินทรายที่เกิดการสลายตัวปนกับดินภูเขาไฟจะเป็นลักษณะสีออกน้ำตาลเข้ม วนอุทยานแห่งชาติเขาคะโดง จะทำเป็นแหล่งการศึกษาหรือแหล่งทัศนศึกษา สามารถศึกษาเรื่องการเกิดภูเขาไฟได้อย่างดี สำหรับในประเทศไทยก็มีลักษณะที่ชัดเจนเข้าถึงได้ง่าย การคมนาคมสะดวก อยู่ใกล้เมือง เรื่องความพร้อม เรื่องอาคารสถานที่เราก็เตรียมโครงการเรียกว่าศึกษาและพัฒนาภูเขาไฟวนอุทยานเขาคะโดงใช้งบประมาณ 55.6 ล้านบาท ซึ่งจะดำเนินการในปี 2550 และ 2551 นั้น งบประมาณกลุ่มจังหวัดชัยวรมันหรือทางอีสานใต้ก็จะเป็นเส้นทางเกี่ยวกับเส้นทางอารยธรรมขอม แต่จะมาเชื่อมโยงเกี่ยวกับความเชื่อ ประวัติศาสตร์ ก็จะมีเรื่องประเพณีวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นซึ่งเขาจะมาขึ้นกระโดงอยู่แล้ว